

SOSYAL HİZMETİN YAS DANIŞMANLIĞI UYGULAMASINDA GÜÇLENDİRME ARACI OLARAK SİNEMA: RABBIT HOLE VE THE SON'S ROOM FİMLERİ

CINEMA AS AN EMPOWERMENT TOOL IN GRIEF COUNSELING PRACTICE OF SOCIAL WORK: RABBIT HOLE AND THE SON'S ROOM MOVIES

Dr. Öğr. Üyesi Şeniz ASLAN¹

Dr. Öğr. Üyesi Nurullah YELBOĞA²

ÖZ

Yas; ölüm veya başka kayıplar sebebiyle psikolojik, davranışsal, sosyal ve fiziksel tepkilerin yaşandığı ve bunlara şiddetli duyguların eşlik ettiği bir deneyimdir. Yas danışmanlığı ise kaybın sebep olduğu acıların işlenmesine, yas tutan bireylerin yasıyla uzlaşmalarına ve yeni yaşama uyum sağlamalarına aracılık etmek için profesyonel kişiler tarafından verilen destektir. Yaşyla baş etmenin yolunu bulması için bu süreçte bireye eşlik edilmesini ve bazı teknik ve yaklaşımları içeren özelleşmiş bir danışmanlıktır. İnsana yardım mesleklerinden olan sosyal hizmet ise ruh sağlığı alanındaki sorumluluk ve uygulama geçmişiyle yas konusuna ve danışmanlığa dahil olabilmektedir. Yas danışmanlığı, sinema terapiyi de içeren farklı stratejileri içermektedir. Sinemanın bir uygulama aracı olarak kullanımı bilindik bir durumdur ve farklı mesleklerce kullanıma elverişlidir. Filmlerin yas danışmanlığında güçlendirme aracı olarak kullanılabilmesi tezi üzerine temellenen bu çalışmada Rabbit Hole ve The Son's Room filmleri, güçlendirmeye sunabilecekleri katkılar yönüyle ele alınmışlardır. Çalışmadaki filmler, nitel araştırmalarda kullanılan doküman incelemesi ile filmlerdeki güçlendirici faktörleri sahneler ve karakterler aracılığıyla betimsel analizle çözümlenmişlerdir. Sonuç olarak filmlerin uygulamada kullanımını öneren bu çalışmada filmlerin yas sürecinde güçlendirme aracı olabileceği analiz edilen filmler üzerinden gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yas Danışmanlığı, Sosyal Hizmet, Güçlendirme Yaklaşımı, Sinema, Güçlendirmede Sinema Filmleri.

JEL Sınıflandırma Kodları: I10, I31.

ABSTRACT

Grief is an experience in which psychological, behavioral, social and physical reactions are experienced due to death or other losses and are accompanied by intense emotions. Grief counseling is the support provided by professionals to help process the pain caused by loss, help grieving individuals come to terms with their grief, and adapt to a new life. It is a specialized consultancy that includes accompanying the individual in this process and some techniques and approaches to help him find a way to cope with his grief. Social work, which is a human aid profession, can be involved in grief and counseling with its responsibility and practice history in the field of mental health. Grief counseling includes different strategies, including cinema therapy. The use of cinema as a practice tool is familiar and suitable for use by different professions. In the study, which is based on the thesis that films can be used as empowerment tools in grief counseling, the films Rabbit Hole and Son's Room are discussed in terms of their contributions to empowerment. The films in the study are analyzed through document analysis, which is used in qualitative research, and descriptive analysis through the scenes and characters to strengthen the factors in the films. As a result, in the study, which recommends the use of films in practice, it is shown through the analyzed films that films can be a tool of empowerment in the mourning process.

Keywords: Grief Counseling, Social Work, Empowerment Approach, Cinema, Movies in Empowerment.

JEL Classification Codes: I10, I31.

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, seniz.aslan@bozok.edu.tr

² Şırnak Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, nurullah_yel06@hotmail.com

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

Mourning is an experience accompanied by psychological, behavioral, social and physical reactions and intense emotions due to death or other losses. Grief counseling is the support provided by professionals to help grieving individuals come to terms with their grief and adapt to a new life. This support includes many techniques, including movies. Loss and grief are also part of social work practice. For this reason, in addition to the development of loss and mourning theories, professional practice should also be translated into this field based on the empowerment approach. There are many types of losses in human life and they can be mourned. However, in the study, films that deal with the mourning process of individuals and families who lose their children are selected in order to draw the framework of the study more clearly and limit the examples. In order to draw the conceptual framework of the study, firstly, grief and grief counseling, the empowerment approach in social work, the use of films as an empowerment tool in practice are explained and the study ends with a film analysis focused on the contribution of films to empowerment. The study aims to explore and demonstrate how these films can be used in an empowerment approach in grief counseling by exemplifying the use of motion pictures for this application.

Design/methodology/approach:

The study is a qualitative research and is conducted through document review. First of all, mourning films on the subject of child loss that are suitable for the purpose of the study are identified, previewed and two films are decided on. The research documents include Rabbit Hole and The Son's Room, which are mourning films about the loss of a child. It is concluded that these films, which are considered on the basis of the empowerment approach in social work, are suitable in terms of credibility and representativeness criteria, have clear traces in terms of empowerment factors, and are therefore suitable for analysis. Afterwards, the films are watched again and examined in the context of reinforcing factors through descriptive analysis. The unit of analysis is the scene and lines related to the subject. Strengthening factors are determined and named from studies on grief. Some of the empowering factors identified are as follows: mourning tasks, spirituality/spirituality, social support mechanism, reconnecting with life, external factors, actions that enable finding meaning, reconstruction of meaning, positive changes, personal growth/maturation.

Findings:

Both films show that people can grieve in different ways, that this is normal, and that couples and families with different mourning styles can accept each other's mourning styles. The films show that it is a common situation for those in the mourning process to blame themselves for the loss, and that this is a stage that can be overcome through acceptance. In terms of social support, family and friend support and spirituality are found to be important in empowerment. Both films contribute to empowerment by showing how the family system is reorganized after a loss. Films also contribute to empowerment by showing that coping with a grief that begins to be experienced alone and becoming able to grieve together is also included in the mourning process and requires a certain period of time. Additionally, spirituality, which is one of the empowering factors, is also included in the movies. Spirituality, which has a wide world of meaning beyond religious understanding, is present in films. For example, the idea of parallel universes in the Rabbit Hole and the remembrance of the family's happy and passionate days thanks to the son's ex-girlfriend Arianna in the Son's Room are identified as an empowering factor as actions and spirituality that enable finding meaning.

Conclusion and Discussion:

It is seen that both films analyzed from the mourning dimension and the empowerment perspective presented many factors regarding "how to mourn in a healthy way" for grieving individuals and how grieving individuals can become stronger for professionals. Both films analyzed in the study can be recommended to clients by social workers working with mourning cases, as they can guide grieving individuals by giving them important ideas about the grief journey. As a result, in the study, which recommends the use of films in practice, it is shown through the analyzed films that films can be a tool of empowerment in the mourning process.

1. GİRİŞ

Kayıp ve yasın sosyal hizmet uygulamasının ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilen bir durum olduğundan sadece kayıp ve yas teorilerinin geliştirilmesi yeterli bir ilerleme/gelişme olarak değerlendirilmemeli, buna ek olarak mesleki uygulamanın odağının da bu alana çevrilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Goldsworthy, 2005). Bu bağlamda sosyal hizmet ve sanat arasında gerek teori gerekse uygulama boyutuyla bir ilişki olduğu ve farklı uygulama alanlarında işlevsel olduğu dikkate değer bir araştırma alanıdır (Aslan, 2023). Ayrıca sosyal hizmetin uygulama yönüyle sanattan ve sanat eserlerinden faydalanabileceği, eğitimde tamamlayıcı bir kaynak olabileceğine dair (Aslan ve Ceylan, 2023) teorik tartışmalara ek olarak farklı uygulama alanlarına ilişkin çalışmalarla literatüre katkı sunulması, sosyal hizmetin uygulamasına da katkı sunmaya imkân vermektedir. Sosyal hizmet uygulamalarından biri olan yas danışmanlığı da kişinin yasıyla baş etmesine yardımcı olan ve sanatın farklı alanlarından faydalanmayı da içeren bazı teknik ve yaklaşımları kapsamaktadır. Bu anlamda bu çalışma, söz konusu uygulama için sanatın bir dalı olan sinema filmlerinin kullanımını örneklendirerek bu filmlerin yas danışmanlığı kapsamında güçlendirme yaklaşımında nasıl kullanılabileceğini keşfetmeyi ve göstermeyi amaçlamaktadır.

İnsan yaşamında çeşitli kayıplar olmakta ve bunlara dair yas tutulabilmektedir. Ancak bu çalışmada çalışmanın çerçevesinin daha net çizilebilmesi, örneklerin sınırlandırılabilmesi adına çocuğunu kaybeden bireylerin-ailelerin yas sürecini işleyen filmler seçilmiştir. Çalışmanın kavramsal çerçevesini çizmek için öncelikle yas ve yas danışmanlığı, sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımı, filmlerin uygulamada güçlendirme aracı olarak kullanımı anlatılmış ve çalışma; filmlerin güçlendirmeye katkı sunması odağında yapılandırılan film analiziyle sonlandırılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, sosyal hizmetin yas danışmanlığı/desteği görevine dikkat çekmek, yas tutan bireyleri güçlendirmek için yas temalı filmleri yas müdahalelerinde kullanmak ve sinemanın sosyal hizmet müdahalelerinde daha etkin olarak kullanımını sağlamaktır. Çalışmada yas desteği/danışmanlığı görevine yapılan vurgu, sinemanın araç olarak kullanımını ve güçlendirme temelli mesleki yaklaşım çalışmayı özgün kılmaktadır.

2. YAS VE YAS DANIŞMANLIĞI

Yas tutma, daha çok ölüm ve boşanma gibi durumlar için kullanılsa da bunların da ötesinde herhangi bir kayıp ya da değişikliğin yaşandığı durumlarda kişilerin psikolojik tepkiler ve iç dünya ile gerçeklik arasında uyum sağlamak için geçirdiği uzlaşma sürecidir (Volkan ve Zintl, 2020). Başka bir deyişle kişinin kaybettiğinden ayrılmaya, kaybedilenle önceden sahip olunan bağları çözmeye ve zaman içerisinde ilişkisini yeniden yapılandırmaya çalıştığı bir süreçtir (Hablemitoğlu, 2021). Ölüm üzerinden açıklandığında ise kayıp sonrası yaşanan şiddetli ve uzun süreli acı ve bu acıya gösterilen fiziksel, duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkiler olarak tanımlandığı görülmektedir (Gizir, 2006).

Yas danışmanlığı ise “hem kısa vadeli hem de uzun vadeli uyum sağlamaya” aracı olma süreci (Doka ve Martin, 2011, s. 27) olarak profesyonel bir destek biçimi; yakını/sevdiği birini kaybeden kişilerin yasın bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal tepkileri karşısında zorlanarak kişinin ne yapacağını bilemediği durumlardaki destek müdahaleleridir. Dolayısıyla yas danışmanlığı, kişinin duygularını yaşamasını kolaylaştıran, hayatla bağlarını koruyan/geliştiren, kayıp ve yası anlamlandırmayı sağlayan, yaşla baş etme becerilerini geliştiren ve etkin stratejiler kullanmayı teşvik eden ve duygu ve yaşantıların paylaşımını sağlayan rehberlik/eşlik etme modelidir. Yas danışmanlığını ise bu alanla ilgili bir eğitimi başarıyla tamamlayan psikolog, sosyal hizmet uzmanları (SHU), psikolojik danışmanlar ve hemşirelik alanında çalışan profesyoneller verebilir (Hablemitoğlu, 2021). Uygulayıcılar olarak SHU’ların yas sürecindeki müracaatçılara refakat etme, yas tepkilerini hafifletme, yasın sağlıklı ilerlemesini sağlama ve yeni yaşama uyumu kolaylaştırma gibi görev ve sorumlulukları yerine getirmeleri (Johns, Blackburn ve McAuliffe, 2020), müracaatçıların “yüksek yararı” ve “iyilik hali” ilkeleri ve mesleğin hak temelli yaklaşımı gereği yas danışmanlığı hizmetinin verilmesi gerekmektedir (Yelboğa, 2023c). Zira alanda çalışan SHU’lar yas vakalarıyla karşılaştıklarını ifade etmekte (Yelboğa, 2023b), Kahramanmaraş merkezli yaşanan deprem örneğinde olduğu gibi kayıp yaşayan bireylere yönelik -özellikle travmatik yasta- sosyal hizmet mesleğinin yas danışmanlığı müdahalesinde bulunması beklenmektedir (Yelboğa, 2023a). Çünkü SHU’ların yas danışmanlığında danışmanın, destekleyici, anlam bulmayı kolaylaştırıcı, manevi bakım verme ve güçlendirici rolleri bulunmaktadır (Lloyd, 1997) ve SHU’lar intihar, boşanma, ensest (Kramer, 1998), afet ve kriz durumlarında (Lloyd, 1992; Yelboğa, 2023b) kayıp yaşayan müracaatçıların olumsuz yaşam deneyimlerine tanıklık etmektedir. Bu bakımdan yas yaşayan müracaatçılarla sıklıkla karşılaşan SHU’lardan mesleki açıdan iş birliğine dayalı

danışmanlık ve destekleyici rolleri beklenmektedir (Simpson, 2013). SHU'lar ölmekte olan ve yaşlı kişilerle çalışmaya yönelik becerilerini geliştirme eğilimindedirler. Ancak yas danışmanlığının sosyal hizmet vakalarının yalnızca bir kısmına/bölümüne karşılık geldiğini düşündüklerinden yas danışmanlığının kullanılmasında endişeli ve kararsız bir tutum içindedirler. Özellikle afetzede gibi müracaatçılar düşünüldüğünde sosyal hizmetin yas danışmanlığı müdahalelerinde bulunması zorunlu hale gelmektedir (Lloyd, 1992).

3. SOSYAL HİZMETTE GÜÇLENDİRME YAKLAŞIMI

Güçlendirme yaklaşımı, özellikle 1960'lı yıllardan sonra sosyal hizmet meslek ve disiplininde kullanımı yaygınlaşan ve müdahale süreçlerinde bireyleri güçlendiren-güçsüzleştiren faktörlere odaklanmayı öne çıkaran bir perspektiftir. Bireylerin müdahale süreçlerine etkin katılımını sağlama, onları muktedir kılma ve sürecin öznesi olarak bazı gerçeklikleri değiştirmelerini teşvik etme bu yaklaşımın temel gerekleridir (Tuncay ve Tekin, 2021). Bu yaklaşımın müdahalelerde kullanılmasının amacı, insanların kendi hayatları üzerinde daha çok kontrol sahibi olmasını sağlamaktır (Thompson, 2016).

Güçlendirme yaklaşımı genellikle yaşam geçişleri ve kriz durumlarında yaşanan öfke, üzüntü ve hayal kırıklıklarını olumlu yönde değiştirme; öz yetkinliğin inşa edilmesi ve sosyal desteğin sağlanmasıyla içsel gücü fark etmeyi, kullanmayı ve geleceğe yönelik umut aşılamayı da içeren çok yönlü müdahalelerden oluşmaktadır (Pak, 2020). Yas, ölüm ve hayal kırıklıklarının yaşandığı durumlarda kişinin öz benliği, egemenliği (öz kontrol) ve neşe imgeleri (sahip olduğu olumlu ruh hali) ciddi derecede zarar görmektedir. Dolayısıyla danışmanlık veya terapi yoluyla acı ve duyguların yaşanması/akıtılması, umutsuzluğun aşılması, benlik saygısının kazanılması ve öz kontrolün yeniden kurulması gerekmektedir (Rose, 1998). Bilindiği üzere yasin fiziksel, ruhsal, psikolojik ve sosyolojik boyutları bulunmakta (Morris, Fletcher ve Goldstein, 2019, s. 321) ve kayıp yaşayan bireyler kayba fiziksel, bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler vermektedir (Bildik, 2013). Bu süreçte kayıp sonrasında bozulan yaşam dengesinin yeniden kurulması, duyguların sağlıklı yaşanması, kayıp gerçekliğinin kabullenilmesi, baş etme becerilerinin geliştirilmesi ve kullanılması, dayanıklılığın artırılması, hayata yeniden anlam bulunması, yeni yaşama uyum sağlanması, sosyal ilişkilere yatırım yapılması ve sosyal çevreden yeterli desteğin alınması sağlıklı bir yas süreci için gereklidir. Bu nedenle güçlendirme yaklaşımının sahip olduğu temel nitelikleri ve kayıp ve yas özelinde güçlendirici-güçsüzleştirici faktörleri yas müdahalelerinde kullanarak bireylerin yaşamlarını kontrol altına almalarını kolaylaştırmak ve yaşam kalitelerini yükseltmek amacıyla sosyal hizmetin yas desteğini sunması beklenmektedir (Yelboğa, 2023c).

4. YAS FİMLERİNİN GÜÇLENDİRME ARACI OLARAK KULLANIMI

Sanatla hayat arasındaki ilişki karşılıklı arz ettiğinden sinema sanatında da filmler ele alınan konu ve ele alış biçimleriyle hayatı ve insanı anlamaya imkân vermekte ve böylece sinema bir temsil aracı olarak insana dair duygu, düşünce ve eylemleri anlamayı, iletmeyi sağlamaktadır (Aslan ve Ceylan, 2023). Bu sayede izleyici, filmlerdeki karakterle özdeşleşmek, verdikleri mücadeleyi anlamak, başarı ve yenilgilerini görmek, o kişi olmadığı ama benzer duygu, düşünce ve durum içinde olunabildiğini fark edebilir. Filmlerdeki yas temsili ve tasvirleri, ölüm ve kayıp gibi karmaşık psikolojik süreçleri aktarmada başarılı olduğu için filmlerin uygulamada kullanılması; bu uygulamadan yararlanacak danışanların filmlerin izlenmesi esnasında katılımı sağlanarak kendi durumları ve düşünceleri hakkında iç görü sağlama, karakter ve onların duygu durumlarıyla empati kurma, kendisiyle tartışma ve konuşmasına aracı olur (Furst, 2007).

Keder anlatmada sözün yetersiz kaldığı yerde sözel dil dışında/ötesinde görüntülerin kederi anlamada ve anlatmada etkililiği sinemasal anlatımı, sinema ile anlamayı önemli kılmaktadır. Keder ve yas, yokluğu anlamlandırmakla ilgilidir ve sinema bunu anlamlandırmada araç olmakta, yas filmleri yaşlı insanlarda ölümün nasıl yankılandığını görmeyi sağlamaktadır. Bu anlamda yas sineması; ölümün değil ölümün geride kalanlar üzerinde yarattığı psikolojik ve duygusal durumları gösteren, ölüm veya başka sebeplerle gerçekleşen kayıp temasını işleyen, kaybı yaşayanın tepkileri ve kayıp duygusuyla baş edebilme konusunda izleyiciye alan tanıyan filmlerdir. Filmler; tanıklık eden, onaran, anımsatan ve bilgilendiren yapılarıyla eşsiz özelliklere sahip olmaları ve müzakereye/fikir alışverişine imkân vermeleri yönüyle kaybı anlamaya ve tanımaya elverişlidir (Armstrong, 2012).

Filmler, izleyicinin duygularına hitap ederek kendi kültürü ve bilinçdışıyla irtibatını sağlar. Böylece ego; filmdeki sembelleri ve hikâyeyi birleştirmekle meşgulken kendi yansımalarını ekranda keşfettiğinden ve izleyici ekranda gördüğü istenen veya istenmeyen duygu ve durumları savunmak zorunda hissetmediğinden filmin dönüştürücü

etkisi görülmeye başlar. Bu sayede izleyici, izleme deneyimi boyunca duygusal açıdan etkilenmeye daha açık olur (Izod ve Dovalis, 2014). Bu durum filmleri uygulamaya dahil etmeyi mümkün, filmleri de uygulama için işlevsel kılmaktadır.

Yas tutmak iki dünyanın "eşiğinde" olmak gibidir. Bunlardan biri sanki ölüm/kayıp yaşanmamışçasına devam eden hayat, diğeri ise yaşamı anlamlandıran kişinin gittiği yer. Bu eşikte olmanın yaşattığı kaosu yeniden konumlandırmak, kişiyi devam eden hayata katılmaya teşvik eder. Sinema iç durumlarla dış gerçeklikler arasındaki etkileşimi sağlayarak sürece katkıda bulunur (Armstrong, 2012). Ölüm ve keder konulu filmler, ölüm ve keder hakkında bir bakış açısı geliştirmeye, başkalarıyla konuşmakta zorlanılan konuları konuşmaya, kayıpla ilgili başka deneyimleri anlamaya olanak sağlarken kabul aşamasında karakterlerin nasıl ve ne ile teselli olduklarını (Salah, Hussain, Ahmed, Azam ve Rafique, 2019), kayıp ve yas tutma eyleminin evrenselliğini ve insanların yaşamlarını nasıl ve ne ölçüde etkilediğini gösterme potansiyeline sahiptir (Furst, 2007).

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Filmlerin bir uygulama ögesi olarak yas danışmanlığında güçlendirme aracı olabileceğinin gösterilmesi amaçlanan bu çalışmanın evrenini, genel izleyici için yapılmış yas konulu filmler oluşturmaktadır. Ancak yasa neden olan farklı kayıp türleri bulunduğundan analizlerin daha ayrıntılı ve karşılaştırmalı yapılabilmesi adına çalışmada yakın kaybı içinde yer alan evlat ölümü/kayıbı konusuna odaklanılmıştır.

Ayrıca geniş bir evren içinde odağı korumak ve konuyu olabildiğince daraltmak adına en yaygın yas tutma sebeplerinden ölüm kaynaklı kayıplar ve bu kayıplardan da evlat kaybı seçilmiştir. Evlat kaybı, bütün aile dinamiklerini etkileyebilme -bunun için eşler arası, varsa diğer kardeşin durumu ve kalan çocuk ile ebeveyn ilişkisine yansımaları- potansiyelinden dolayı tercih edilmiştir. Birer vaka örneği olarak kullanılan filmlerde ölüm temasının seçilmesinde bir kişinin ölümünün hem kişisel hem sembolik hem de fiziksel kaybı içermesi ve insan ölümünün evrensel bir olgu olması (Doka ve Martin, 2011) etkili olmuştur.

Bu çalışma nitel bir araştırma olup doküman analiziyle gerçekleştirilmiştir. Öncelikle çalışmanın amacına uygun, evlat kaybı konulu yas filmleri tespit edilmiş, ön izleme gerçekleştirilmiş ve iki film üzerinde karar kılınmıştır. Sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımı temelinde ele alınan bu filmlerin inandırıcılık ve temsil edilebilirlik ölçütleri açısından uygun olduğu, güçlendirme faktörleri açısından belirgin izler taşıdığı, dolayısıyla analiz edilmeye uygun oldukları kanaatine varılmıştır. Sonrasında filmler yeniden izlenmiş ve betimsel analiz yoluyla güçlendirici faktörler bağlamında incelenmiştir.

Doküman incelemesi; araştırma konusuna dair yazılı, görsel veya sözel olmayan belgeleri (fotoğraflar, hatıralar, filmler yahut resmî belgelerden olan okul, mahkeme kayıtları, arşivleri vb.) sistematik şekilde incelemeyi olanaklı kılmaktadır. Doküman incelemesinde analiz birimi; cümle, sözcük, paragraf veya madde olabilir ve üç aşamalı analiz gerçekleştirilebilir. Buna göre sadece dokümandan doğrudan alıntılarla betimsel analiz yapılabilir yahut neden sonuç ilişkisi kurularak betimlemenin ötesine geçilebilir. Bu iki yaklaşıma ek olarak araştırmacının kendi yorumlarını da içeren daha kapsayıcı bir analiz yapılabilir. Böylece ilk aşamada betimlemeyle "ne" sorusuna, ikinci aşama "neden, nasıl" sorularına cevap verilmekteyken üçüncü aşamada anlamın ne olduğuna odaklanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2012).

Bu çalışmada araştırma dokümanları, evlat kaybını işleyen yas filmlerinden Rabbit Hole ve The Son's Room filmleridir. Analiz birimi konuyla ilgili sahne ve repliklerdir. Betimsel analiz üç aşamalı yapılmış, önce ilgili sahne ve replikler betimlenmiş, seçilen temalara göre sistematize edilmiş ve yorumlanmalarıyla sonlandırılmıştır. Film analizlerinin yas danışmanlığı bağlamında güçlendirici faktörler Yelboğa (2023b, s. 181)'nin çalışmasındaki yas özelinde güçlendirici temalar (Yas Görevleri, Maneviyat/Tinsellik, Sosyal Destek Mekanizması, Yaşamla Yeniden Bağ Kurma, Dışsal Faktörler) ve bir başka çalışmadaki güçlendirme modeli perspektifindeki üç tema "anlam bulmayı sağlayan eylemler" (duyguları yönetme, odağı kontrol etme, ölen kişiyle bağların sürdürülmesi, anlamın yeniden inşası, ritüellere katılım vb.); "pozitif değişimler" (kişisel büyüme/olgunlaşma, kendini kabul, başkalarıyla pozitif ilişkiler geliştirme) ve son tema olarak "dışsal destek" (sosyal destek) şeklindedir (She, 2018). Filmler bu temalar ışığında birer güçlendirme aracı olarak analiz edilmiştir.

6. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ

Nitel araştırmalarda veriler, sayılabilir ve ölçülebilir değerlerden oluşmadığı için araştırma verilerinin geçerlik ve güvenilirliğini belirleme kriterleri net değildir. Bunun yerine araştırmanın inanılabilirliği ve araştırmacının yetkinliği gibi belirleyiciler bulunmaktadır. Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak içinse iç geçerliliğin belirlenmesinde üçgenleme (araştırmacı ve veri kaynaklı) tekniği kullanılmaktadır (Başkale, 2016). Buna göre;

Veri kaynaklı üçgenleme: (Çeşitli veri kaynaklarının kullanılması) Filmlerin doğrudan veri kaynağı olması dışında, filmlerle ilgili yazılan yazılar, eleştiriler, yorumlar ve bilimsel makaleler de analizi güçlendirmek için kullanılmıştır.

Araştırmacı üçgenleme: (Verilerin toplanmasından, analiz ve yorumlama aşamasına kadar birden fazla araştırmacının bulunması) Çalışma, biri yas alanında uzmanlaşmış, yas terapisi eğitimi almış, diğeri filmlerin sosyal hizmet alanında kullanımına dair akademik yayınlar yapmış iki araştırmacı tarafından sürdürülmüştür.

Ayrıca doküman incelemesinde dokümanların değerlendirilmesi için “özgünlük, inandırıcılık, temsil edilebilirlik ve anlam” gibi kriterler belirlenmiştir (Özkan, 2013, s. 832). Buna göre çalışmadaki filmler özgünlük (filmlerin kaynağı ve içerik mevcuttur), inandırıcılık (filmlerde olmayan bir içerik, sahne ve replik kullanılmamış, okuyucu tarafından içeriğe ulaşılabilir ve teyit edilebilir) ve temsil edilebilirlik (çocuk kaybı konusundaki filmler içinde araştırmanın amacına uygunluk), anlam (filmler araştırmanın amacını yansıtan bir ana konuya sahiptir) kriterlerini karşılayarak araştırmanın güvenilirliğine katkı sunmaktadır.

7. ARAŞTIRMANIN ANALİZİ VE BULGULARI

Çalışmanın bu kısmında araştırmanın örneklemini oluşturan iki filmin neden seçildiği ve yapım bilgileri ile özetleri verilmiş, sonrasında ise belirlenen temalar altında analizleri sunulmuştur.

Evlad kaybını konu alan bu iki film; yasin evrelerini, aile içindeki çatışmayı ve bölünmeyi hem oyunculuk hem kurgu hem de senaryo açısından net gösterebilmekte, ayrıca sonu itibariyle de bir iyileşme, birbirinde teselli bulma örneği sunmakta, yeniden “normalleşmeye” yahut kayba rağmen hayata devam etmeye dair ipuçları içermektedir. Odak nokta güçlendirme olduğu için yıkım ve felaketeleştirme yerine yaşamla bağ kurma, kayıp acısını kabullenme ve umutlu olmayı temsil etmeleri açısından filmlerin güçlendirmeye iyi birer örnek teşkil etmeleri sebebiyle analiz edilmeye değer ve uygun bulunmuşlardır.

Tablo 1. Filmlerin Künyesi

Filmin Adı	Yönetmen	Senarist	Yıl/Yer	Süre
Rabbit Hole	John Cameron Mitchell	David Lindsay-Abaire	2010/ABD	91 dakika
The Son's Room	Nanni Moretti,	Linda Ferri, Heidrun Schleef, Nanni Moretti	2001/İtalya	87 dakika

7.1. Rabbit Hole Filmi Özet ve Analizi

Türkçeye Mutluluğun Peşinde şeklinde çevrilen film, evli bir çift olan Becca (Nicole Kidman) ve Howie (Aaron Eckhart)'nin trafik kazası sonucu küçük oğullarını kaybetmeleri ve yaşadıkları yas sürecini, çiftin bu kayıp ve yaşla, birbirleriyle ilişkisini ve çatışmasını işliyor. Becca oğlunun ölümünden sonra kendini hayattan geri çekmiş, işten ayrılmış, evde yemek ve bahçe işleriyle uğraşan bir kadın olmuştur. Komşularından gelen yemek daveti gibi davetleri reddetmesine karşılık eşi hayata karışmaya çalışan, spor yapan ve yas sürecini geçirebilmek için grup terapisine giden biridir. Becca yeni hamile olan kız kardeşine oğlunun ölümünden etkilenmediğini yahut bu duyguya alıştığını, bir taraftan da daha önce doz aşımından hayatını kaybeden abisi için yas tutan annesiyle durumlarının ve acılarının farklı olduğunu göstermeye çalışır. Zamanla Howie, Becca'yı grup terapisine gitmeye ikna etse de terapi onda bir işe yaramaz. Howie terapiye yalnız devam eder ve bu grupta bir başka anne ile duygusal yakınlık kurmaya başlar. Becca ise oğlunun ölümüne sebep olan kazayı yapan gençle -Jason- tesadüfen karşılaşır ve onu takip etmeye başlar. Jason Becca'yı tanıdığından durumu fark eder, konuşurlar ve aralarında bir tür arkadaşlık doğar. Jason konusu paralel evrenlerle ilgili, hazırladığı Rabbit Hole adlı çizgi romandan bahseder. Becca, oğlunun ölümüne sebep olan kazayı yaptığı için suçluluk duyan Jason'u suçlamadıklarını söyler. Becca ve Howie (biri izleri silmekten -kadın-, diğeri her şeyi korumaktan yana tavır aldığı için) yaşadıkları evin satışından, terapiye katılmaya veya sosyalleşmeye kadar birçok çatışma yaşarken zamanla uzlaşmaya başlarlar. Film,

evlerinde verecekleri daveti planlarken yaptıkları konuşmalar ve ikisinin birlikte oturduğu ve Becca'nın Howie'nin elini tuttuğu sahneye biter.

Rabbit Hole filmi bir evladın kaybında ebeveynlerin bu acıya verdikleri yas tepkisinin farklı olabileceğini, tutulan her yasin kendine özgü ve kişisel olduğunu, herkesin kendi acısını kendi bildiği şekilde yaşayacağını göstermesi bakımından oldukça işlevseldir. Film bir çiftin evlat kaybını ele alsada esasında Becca'nın -annenin- yası ve evlilik ilişkilerinin dönüşümü üzerine şekillenmiştir. Becca, eşi Howie'ye göre daha teselli edilemez bir acı içindedir ve "en travmatize olmuş" karakterdir. Aşırı kırılmalı duygu durumu, en ufak normal olaylara gösterdiği aşırı duygusal tepkilerde görülür (Hamza, 2022, s. 326). Örneğin filmin giriş sahnesi Becca bahçede çiçek dikerken açılır, kazdığı çukur, çiçeği içine özenle yerleştirilmesi ve köklerin üzerine toprakla kapatması bir cenaze törenini andırır. Komşusu o esnada onları davet için gelir ve yanlışlıkla çiçeklerden birinin ucuna basar ve ezer. Belli etmemeye çalışsa da onu çok etkilediği, aslında belki o çiçeğin ezilip gitmesini bahane ederek hayatında giden şeylere isyan etme isteği yüzünden ve tepkisinden anlaşılır. Bu sahne aslında bir kayıptan sonra insanın gün içinde yapıp-ettiği ne varsa yas acısının neredeyse tamamına yansındığını, yasin dalgalı bir süreç olduğunu ve insanın bu durumu kontrol edemediğini göstermektedir. Filmde Becca, oğlu Danny'yi kaybetmeden önce iyi bir arkadaş, eş ve kız kardeşken kaybın etkisiyle mutsuz, kırılmalı, biraz saldırgan ve yargılayıcı biri olmuştur (Hamza, 2022). Becca'nın, oğlunun olmadığı bir hayata uyum sağlayamaması ve yeni yaşama alışamaması yas tutma şekline, çevresindekilerle kurduğu ilişkilere yansımıştır ve artık kendi yaşlı dünyasına çekilmiştir. Çünkü her kayıp bir travmadır ve travma yaşayanın izolasyonunu getirir (Armstrong, 2012). Becca'nın yaşadığı da budur ve bu soyutlamadan kocası da azade değildir ve Becca, kocası cinsel bir yaklaşma ve ikinci bir çocuk yapma teklifinde bulununca öfkelenir. Bu sahne; yas tutma biçimi ve süreçteki farklılıkları, çift arasında iletişime zarar verebileceğini, destekle geçmesi beklenen süreci zedeleyebileceğini ve ailenin-çiftin yeniden organize olmasına, uyum sağlamasına, iletişim kurulmasına engel olabileceğini gösterir.

Bu sahne çiftin farklı şekillerde yas tuttuğunu ima eden diğer sahnelerden farklı olarak açıkça sergilenmesi, dile dökülmesi açısından önemlidir. Yas tutan bireylerin yasin farklı yaşanabileceğine dair konuşmaları ve bunu görmeleri, aile içindeki farklı yas tutma biçimlerini kabullenmelerine ve yeniden iletişim kurmalarına aracı olabilir. Zira iletişim ailenin yeniden organize olmasına, roller ve kuralların yeniden düzenlenmesine yardımcı olur. Yas danışmanı da yasin farklı yaşanmasının aileyi esasında güçlendiren bir şey olduğunu gösterebilmelidir (Humphrey, 2017). Özetle filmdeki ana karakterler aracılığıyla film; yas tutmanın iki farklı biçimini simgeleyerek bu farklı yolların kişilerin hayatına yansımalarını, insanların kayıplara verdikleri tepkilerin ve bu kayıp duygusuyla baş etmede seçtikleri farklı şekilleri ve mücadele yollarını göstermektedir (Wedding, Lewis ve Lebow, 2011).

Ayrıca ikinci çocuk isteme durumu yeni yaşama uyumu sağlamayı ve yas sürecini kolaylaştırabilir. Yeni başlangıçlar-planlar yapma ve ölenin olmadığı yeni bir hayata geçişi simgelediğinden sağlıklı yas tutma açısından olumludur. Muhtelif çalışmalara göre de çocuk kaybıyla oluşan yeni aile sisteminde yeni çocukların doğması yasla başa çıkmayı kolaylaştırarak bireyleri güçlendirmektedir (Yelboğa, 2023c; Afyonoğlu vd., 2021). Yeniden çocuk sahibi olmayı belki de Becca ölen çocuğuna ihanet olarak değerlendirmekte ancak bu, onun yaşlı dünyasından çıkmasını engellemekte ve "uzamış yas sendromu" oluşturmaktadır.

Her kültür cinsiyet rolleri bağlamında kendi yas tutma şeklini insanlar üzerine şart koşar (Doka ve Martin, 2011) ve evlat kaybında annelerin babalardan daha çok üzüldüğü düşünülür (Salah vd., 2019). Batı'da ise yas tutan kadın arketipi Meryem'dir (Armstrong, 2012) ve bir anlamda buna uymayan yas tutma şekli uygun görülmez. Burada annenin babanın aksine çocuğun köpeğini annesine göndermesi ve eşyalarını, buzdolabına asılı fotoğrafları ve evdeki izlerini kaldırarak sanki üzülmüyormuş, yas tutmuyormuş, hatırasına saygı duymuyormuş gibi durması babayı kızdırır ve "sanki yaşadığına dair her delilden kurutulmaya çalışıyor gibisin" diyerek eşini suçlar. Ancak Becca kocasına "Yeterince acı çekmediğimi mi sanıyorsun?" demesi acılarını farklı yaşadıklarını gösterir. Yaslarını farklı yaşadıklarının bir diğer göstergesi oğullarının ölümüne sebep olan kazayı yapan genç Jason ile Becca'nın bir arkadaşlık kurması, eşinin ise Jason'ı suçlamasa da böyle bir yakınlığı uygun görmemesidir. Kayıplardan sonra geride kalan bireyler davranışsal ve bilişsel belirtiler gösterir, anı ve hatırlatıcıları ortadan kaldırmaya çalışma veya onlara sıkı sıkıya sarılma gibi davranışlar sergilerler. Bilindiği üzere (Hamza, 2022; Worden, 2009) sevilen birinin kaybı sonrasında bazıları anılarından kaçarken bazıları sıkı sıkıya bu anılara tutunabilir. Bazıları kendilerini geri çektikleri bir hayatta sıkışıp kalırken bazıları hayatlarına bildikleri, alışageldikleri şekilde devam edebilirler. Bu filmde Becca kendini bir taraftan hayattan çekerken bir taraftan oğlu Danny'nin bütün izlerini silmeye çalışır. Baba Howie ise bütün anılara sıkıca sarılırken bir taraftan da rutin hayatına devam eder. Aslında normal hayatına dönmüş gibi gözükse de her fırsatta çocuğunun video kayıtlarını

izleyişi unutmak istemediğinin göstergesidir. Anılarla ilgili bilinmesi gereken en önemli husus, anıların yas sürecinin vazgeçilmez bir parçası olduğunun bilinmesidir. Yas sürecinde anılar, gerçek olan ile olmayan arasında bağlantı kurulması konusunda önemli araçlardır (Humphrey, 2017). Ancak önemli olan kaçma veya sarılma davranışlarının bir dengede kalması gerektiğidir. Yas danışmanlığı açısından ise terapi ve yas desteği sürecinde anıların suçluluk, özlem ve pişmanlık gibi duyguların keşfedilmesinde kullanılması önemlidir.

Manevi teselli olmayan bir kaybın gündelik hayattaki sonuçları zor olabilir. Ancak bu, yasta teselli için dinsel olanın dışında ruhsal bir tarafın olmadığını göstermez. Çünkü iki türlü maneviyattan bahsedilebilir ve bunlardan biri tanrı ve dini maneviyat, diğeri ise tanrı inancından bağımsız olarak teolojik değil psişik bir konudur (Armstrong, 2012). Filmin başlarında katıldıkları grup terapisinde Becca, terapi sırasında diğeri bir ebeveyn çiftin “Tanrı yanına bir melek aldı, bir meleğe ihtiyacı vardı” demeleri üzerine “sonuçta o tanrı neden kendine bir melek daha yaratmadı” diyerek dinsel teselli kabul etmez. Ama Jason’ın paralel evrenlerle ilgili okuduğunu görünce Becca bu konuda okumaya başlar. Jason’a kitabı okumaya başladığını, inanmasa da ilginç bulduğunu söyler ve Jason’un bu konuda bir çizgi roman yazdığını öğrenir. Kitabı okuduktan sonra bu konuda sohbet ederlerken burada mümkün olmayan bir yaşamın ve yaşamına dair -farklı- ihtimallerin var olduğunu düşünmek iyi gelir.

Maneviyat/tinsellik yas sürecinde güçlendirici faktörler arasındadır (Yelboğa, 2023b). Dini inanışla eş anlamlı olduğu düşünülse de tinsellik, dini inanışı da içeren ancak onun da ötesinde bir anlama sahiptir. Bilimselliğin tinsel boyutu olarak “tinsel perspektifler” içinde kaos teorisi ve kuantum fiziği gibi konular vardır (Akbaş, 2017, ss. 107-112) ve filmde geçen paralel evrenler/çoklu evren kuantum fiziği ile ilgilidir ve tinsellik, güçlendirme perspektifiyle katkı sunmanın bir yoludur. Böylece yas danışmanı da yas tutan birey/ler de ruhsal, manevi, tinsel yahut psişik alanda güçlendirici unsurları bulabilirler. “Hıristiyan ritüellerinin [ya da farklı dinlerin] tesellisinin olmadığı bir dünyada, yas danışmanlığı ve travma terapisi, yaygın uygulama alanı bulan laik metodolojiler” (Armstrong, 2012, s. 19) olarak güçlendirici bir faktör olarak tinsellikten faydalanabilirler. Ayrıca yaşanan veya yaşamakta olan farklı bir yaşamın olması ihtimali diğeri güçlendirici faktörlerden “anlamın yeniden inşası” (She, 2018) şeklinde güçlendirici bir etkidir. Jason’ın, yaptığı kazadan dolayı kendini suçlaması ve paralel evrenler düşüncesine sığınarak bir çıkış yolu araması gibi Becca da bu ihtimale sığınır. Böylece yakını/sevdiğini kaybeden kişilerin herhangi bir şekilde tinsel araçlar kullanarak anlam bulması, bir arayışın içine girmesi ve bu doğrultuda kendini bir şeylere adanması onları güçlendirmekte ve hayatla bağlarını geliştirmektedir.

Filmde bu çifte en belirgin sosyal desteği Becca’nın annesi Nat sunar. Nat da -aşırı dozdan- oğlunu kaybeden bir anne olarak kızına nasıl bir acı yaşadığını ve onu anladığını göstermek ister. Ancak başlarda Becca kendisi kaza sonucu 4 yaşındaki oğlunu kaybettiğinden yetişkin bir bağımlının doz aşımından ölümünün ve haliyle acılarının da kıyaslanamayacağını vurgular. Ancak (Hamza, 2022) Nat, kızı Becca’nın oğlunun kaybını henüz kabullenmediğinin fark ettiğinden kendisini kayıp ve bu kaybın travmasını yaşamış biri olarak kabullenmenin travmadan kurutulmanın yolunun acıyı kabullenmek olduğunu söyler. Oğlunun eşyalarını annesiyle birlikte toplayıp bodrum kata kaldırdıklarında Becca “Bu duygu hiç azalacak mı?” diye sorduğunda annesi “Hayır, sanmıyorum. Benim azalması, on yıldır sürüyor. Ama hislerim değişiyor. Bilmiyorum. Sanırım hislerin yoğunluğu bir noktadan sonra katlanabilir oluyor. Altından sürünerek çıkabildiğin ve yanında taşıyabildiğin bir şeye dönüşüyor. Hatta unutulabilirsin bile bir süreliğine. Ama herhangi bir nedenle tekrar hatırlıyorsun. Duygu hala orada... Oğlundan sana kalan tek şey bu. Sen de onu yanında taşırsın. Bu acı hiçbir zaman yok olmaz. Bu da gayet normaldir.” diyerek acının kabulünün normal olduğunu gösterir. Burada benzer kayıp ve duyguları yaşayan insanlardan gelen sosyal desteğin acının kabul edilmesi ve daha normal bir yas sürecine geçişte sosyal destek ve başkalarıyla -acılar aracılığıyla da olsa- pozitif ilişkiler geliştirme gibi güçlendirici faktörlerin (Yelboğa, 2023b; She, 2018) etkisi görülür. Buna “yas arkadaşlığı” -önceden kayıp yaşamış ve yas tutan birinin deneyimlerini paylaşma- denir. Yas sürecinde geride kalanlar, yas yolculuğunda kendilerini nelerin beklediğini, acının azalıp azalmadığını, ne zaman ve nasıl biteceğini ve hangi duyguların yaşandığını çok merak ederler (Hablemitoğlu, 2021). Film (Taylor, 2010) “iyileşmeyi, kaybı ortadan kaldırarak değil, karakterlerinin buna sahip olmasını sağlayarak” sunar. Annesinin tavrı ve Becca’ya sunduğu destekte bu durum görülür. Filmde Becca’daki olumlu anlamdaki dönüşümün kırılma noktalarından biri olan bu sahnede Becca annesinin sunduğu desteği anlar, “normalleşmeye” geçişte bir çözüm sunduğunu kabul eder (Weales ve Corey, 2010).

Yas filmlerinde ana mekânlardan biri olarak ev; özel ve kişisel sorunlara sahne olur. Kaybı yaşayan kişinin eşyalarını ve hatıralarını taşıyan bu mekanlar, kaybı yaşayan karakterlerin çatışması etrafında döner. Filmlerde ev, yaşlı bireyin kendini izole ettiği bir dünya olur. Ev ortamı hem sosyal hayattan dar/sınırlı bir alana sıkışmışlığı ifade etmesi hem de dar mekânda duyguların çarpışmasını, iki farklı insanın yası yaşama şeklinin çatışması için

elverişlidir (Armstrong, 2012, s. 176). Rabbit Hole filmi de çoklukla bir evin boğucu sınırları içinde geçiyor, çiftin ısrarlı tartışmalarına, kavgalarına sahne oluyor. Karakterlerin evin sınırlarına hapsedikleri gibi acılarına da hapsedikleri görülüyor (Frost, 2013). Film boyunca çift; kendi bildiği şekilde ve diğerinden gizleyerek acısını yaşamaya çalışırken filmin sonuna doğru ayrı ayrı tuttıkları yası birlikte tutmanın yollarını bulmaya çalışırlar. Howie boş evde eşini beklediği bir gün “gittiğini sandım” diyerek kendisini terk ettiğini sandığını ifade eder. Ancak Becca gitmediğini söylediği gibi yakın arkadaşlarını davet etme teklifinde bulunur. Arkadaşlarının çocuğunun doğum günü yaklaştığı için hediye almaktan bahsederler ve oğulları Danny’nin de doğum gününün yaklaştığı ve zor olacağı hakkında konuşmaya başlarlar ki oğullarının ölümünün zorluğu hakkında ortak olarak ve çatışmadan, birbirlerini suçlamadan ve zor olduğunu birbirlerinden gizlemeden yaptıkları ilk konuşmadır. Becca “Ne yapacağız peki?” diye sorunca Howie “Ne hakkında?” der ve Becca “başlığı sen seç” der. Önce doğum günü için hediye almaktan bahsederler. Becca “sonra” deyince Howie “hediyeyi paketleriz, sonra da bahçede piknik yaparız ve yemeğe gelirler, başkalarını da çağırırız ki kimse için garip bir durum olmasın. Sonra da kendilerini rahat hissetsinler diye onlara çocuklarının neler yaptığını sorarız... Sonra sonra da birinin Danny’den bahsetmesini bekleriz. Çocuklar oyun oynarken bu konu sürekli konuşulur. Sonra da evlerine giderler.” Becca “ya sonra?” diye sorar. Howie “bilmiyorum, bir şey buluruz” der. Sahne diyalog olmadan Becca’nın Howie’nin elini tutması ve manzarayı izleyişleriyle biter. Becca’nın eşinin elini tutması, film boyunca sergilediği soğuk ve fiziksel temastan uzak halinin aksine hem fiziksel hem de duygusal olarak yine hayatına ortak ettiğini gösterir. Bu durum “ortak bir kaybın yasını birlikte tutmak için belli bir süreye ihtiyaç” (Humphrey, 2017, s. 53) olduğunun göstergesidir. Güçlendirici faktörlerden “pozitif değişimler” bağlamında kişisel büyüme/olgunlaşma (She, 2018) ve “yaşamla yeniden bağ kurma” (Yelboğa, 2023b) şeklinde değerlendirilebilir.

Film, bir evlilik ilişkisinin kayıptan nasıl etkilendiğini göstermektedir. Evlilik ilişkisi, çocuk kayıptan sonra daha da hassaslaşır ve boşanmaya sebep olabilir. Bazen de yaşanan kayıptan sonra bireyler birbirinin değerini daha çok fark ederek ve anlayarak ilişkilerini güçlendirebilirler. Rabbit Hole filminin kendileriyle beraber kişilerin evlilik ilişkilerinin de bu süreçten nasıl çıkılabileceğine veya devam edilebileceğine, kendilerinin veya ilişkilerinin yeni bir “versiyonu”nu bulmak konusuna dair bir umut ve işaretle bitmesi, bu tür bir kayıpla başa çıkmaya dair tek ve doğru bir yöntem bulunmamasına rağmen iyileşmeye dair bu yollardan birini göstermesi bakımından önemlidir (Wedding vd., 2011).

Sonuç olarak bu filmin danışanla birlikte izlenmesi veya ödev olarak verilmesi yoluyla her bir karakterin birincil yas tutma şekli, çiftler ve keder, keder tepkilerinde benzeştikleri ve ayrıştıkları noktalar, farklı şekilde yas tutma sebebiyle ilişkilerde -evlilikte- oluşan değişimler, kederle baş etmedeki farklılıklar, destek grupları, anlamın yeniden kurulması (Head ve Smith, 2016) güçlendirici faktörler odağında tartışılabilir ve çıkarımlarda bulunulabilir. Kişinin güçlenerek yeni normalini bulması sağlanabilir. “Değişim de yas sürecinin bir parçasıdır. Acı bizi değiştirir. Büyük bir kayıptan sonra asla aynı değildir. Aslında yas sürecinin bir parçası da kişinin ‘yeni normalini’ bulmasıdır” (Patterson, 2011).

7.2. The Son’s Room Filmi Özet ve Analizi

Film anne (Poala), baba (Giovanni), kız çocuk (Irene) ve oğuldan (Andrea) oluşan dört kişilik bir ailede oğul Andrea’nın ölümünü ve geriye kalan anne, baba ve kız kardeşin yas sürecini konu ediniyor. Film mutlu bir aile görüntüsüyle başlar, psikiyatrist bir baba, bir sanat yayınevinde çalışan anne, basketbol oynayan kız kardeş ve lise çağında bir oğul, birlikte eğlenebilen İtalya’da üst orta sınıf bir ailedir. Giovanni eviyle bitişik muayenehanesinde çalışır. Ancak bir pazar sabahı hastalarından biri arar, kendisini iyi hissetmediğini ve yardımına ihtiyaç duyduğunu belirtir. Bu sebeple Giovanni oğuluyla yapacağı koşuyu iptal ederek hastasının evine gider. Oğlu ise arkadaşlarıyla tüplü dalış yapmaya gider ve kaza sonucu vefat eder. Aile, ölüm haberiyle birlikte ilk haldeki uyum ve birliğini kaybeder. Giovanni’nin hastalarına ve yaptığı işe yoğunlaşmaması, Irene’nin katıldığı maçta kavga çıkarması gibi uyumsuzluklar ortaya çıkar. Giovanni hastasına gitmek yerine oğuluyla kalsaydı kazanın olmayacağı fikriyle kendini suçlar, kazada bir ihmâl olabileceği ihtimaline takılıp kalır. Oğullarına gelen bir mektupla oğlunun bir kız arkadaşı (Arianna) olduğunu öğrenirler ve onunla irtibat kurmaya çalışırlar. Başta bunu reddeden Arianna sonra bir sürpriz yaparak yeni erkek arkadaşıyla çıka gelir ve aileyle buluşur. Aile, otostopla Fransa’ya gitmeyi planlayan çifti otostop yapacakları noktaya götürmek için yola çıkar ve hepsi Fransa sınırına kadar gelirler. Gençleri yolcu eden aile sahile doğru yürürken film sona erer.

Film, ölüm sebebiyle ergen oğul kaybının “sakin ve uyumlu” bir aile üzerindeki etkisini konu alsada psikiyatrist baba merkezinde ele alıyor ve onun psikik yönünü, aile yaşantısını ve profesyonel hayatını yansıtarak veriyor (Moretti, Golinelli, Bolognini ve Sabbadini, 2003).

Aile içinde bir kayıp söz konusu olduğunda hem aileler hem de aile içindeki üyeler farklı şekilde yas tutar, kayba uyum sağlamayı farklı şekilde deneyimlerler. Bunda ölen bireyin ailedeki yeri, işlevi, aile üyeleriyle ilişkileri etkilidir (Humphrey, 2017). Birer ebeveyn olan Givonni ve Paola'nın ebeveynlik kimliği kayba uğrar ve eş olarak ilişkilerine -evlat kaybı gibi- yeni bir dinamik girer ve her biri kendi durumuyla paralel bir yas tepkisi verir ki Giovanni'nin yasına öfke, Paola'ya umutsuzluk, Irene'ye protesto duyguları eşlik eder ve bunlar hepsi normal yas tepkileridir (Izod ve Dovalis, 2014). İlişki kaybı ise kişinin bağ kurduğu kimseyle ölüm, ayrılık, boşanma gibi sebeplerden ötürü kayıp yaşamasıyla ortaya çıkar ve bir kayıp takiben bir dizi kaybın ortaya çıkmasına sebep olur. Yasın sağlıklı sürdürülebilmesi için her bir kaybın tanımlanması ve yaslarının tutulması gerekir (Doka ve Martin, 2011). Filmin başından itibaren görünen baba-oğul, anne-oğul ve kardeş ilişkileri aileden birinin ölümüyle zayıflayarak kopma noktasına kadar gelir. Böylelikle sadece nesne ya da özne değil kurulan ilişki de kaybedilir. Ailedeki bir üyenin ölümü ailedeki kardeşlik, ebeveynlik rollerini boşa çıkarır ve her birinin yasını şekillendirir. Filmin evin içinden verilen sahnelerde her bir aile üyesi kendi odasında ağlar, yasını tutar, evin kızının kahvaltı hazırlayıp anne babasını sofraya davet etmesi ama olumlu karşılık alamaması vb. Üçü ortak bir sahnede nadiren görülür ki bu durum filmin başında verilen ve aileyi bütünlük içinde gösteren sahnelerle zıtlık sergiler. Aile sistem teorisine göre de ailelerin genel olarak bir dengesi, üyelerin kendi aralarında denge içinde ilişkileri ve her bir üyenin rol ve sorumlulukları vardır. Ancak ailede -örneğin üye kaybından dolayı- denge bozulduğunda aile işlevselliğini kaybeder (Nadir, 2013). Bu film de bir kayıpla aile dengesinin bozulabileceğini, kayba farklı şekillerde yas tepkisinin verilebileceğini, verilen her bir yas tepkisi ve şeklinin normal olduğunu göstererek güçlendirmeye katkı sunmaktadır.

Kilisede yapılan ayinde peder, çocukları ölen ailelerin “neden biz” diyerek olanları sorguladıklarını ancak “yaşamdaki randevuları” bizlerin belirleyemediğini, “bu randevuyu Tanrı'nın belirlediğini, nedenini anlayamadığımız, anlayışımızın ötesindeki şeyle başa çıkabilmek için inancımızı kullanmanın” gerektiğini söyler ve İncil'den şu alıntıyı “Eğer sahip, hırsızın ne zaman geleceğini bilseydi soyulmazdı.” yaparak “aynı şekilde Tanrı'nın bizi ne zaman çağıracağını bilemeyiz” der. Bu sözler Giovanni'yi öfkelenendir, içten içe zaten oğlunun ölümünü dalışa gitmesini önleyerek engelleyebileceğini düşünürken ve buna gücü varmış ve yapamamış gibi hissederken pederin sözleri öfkelerini tetikler. Zira ölüm neticesinde oluşan kayıplar insanlarda hayat üzerinde çok az etkimizin olduğu hissini pekiştirir (Doka ve Martin, 2011). Filmde eğitilmiş, refah düzeyi iyi, orta sınıf bir aile temsili ayrıksı yaşla bir tür "yapıbozuma" uğrar ve kaybın travması bütün gibi gözükene ailede çatlağa sebep olur (Benvenuto, 2001). Giovanni'nin çatlak çaydanlıktan başlayarak “Bu evde her şey çatlak ve bozuk”, tamir edilmiş bir çaydanlığı eline alması “kırık ama belli olmuyor” der ve pedere olan kızgınlığı, olayları değiştiremiyor olmasına öfke duyar. Hemen her değişimin bir kayıp içermesi gibi her kayıp da bir değişimi içerir (Doka ve Martin, 2011). Bu aileyi de dönüşüme iten şey kaybın travmasıdır. Giovanni de aynı şekilde hayatın zaten tüm yönleriyle kontrol edilebilir bir şey olmadığına dair geçirdiği dönüşüm baba için kaybın da kabulünü kolaylaştırır. Çünkü kabullenme bir eylem ve yasta yaşanan bir aşama olarak yasin rasyonelleşmesini, baş edilebilir bir durum olmasını sağlar (Salah vd., 2019). Babanın dönüşümü “kişisel büyüme/olgunlaşma” (She, 2018) anlamında güçlendirici faktörlerdendir.

Andrea için kilisede ayin yapılarak cenaze sergilenir. Bu ayine aile üyelerinin katılması, cenazenin giydirilerek sergilenmesi, ölen kişiye geride kalanların dokunması/sarılma/öpmesi sağlıklı vedalaşma açısından önemlidir. Ritüellerin gerçekleştirilmesi ve bu ritüellerden sağlanan sosyal destek yasin çözümlenmesini sağlar (Çelik ve Gündüz, 2020). Diğer yandan “öleni uğurlama” geride kalanlar açısından son görev olarak görülmekte, bunun gerçekleşmemesi veya istenildiği gibi yapılmamış olması geride kalan bireylerde suçluluk duygusunu pekiştirip stres ve kederi (Yağlı, 2020) arttırır. Cenaze sahnesi geride kalanların yas yolculuğunu ve sağlıklı yas tutmayı kolaylaştırdığı, bireyleri güçlendirdiği söylenebilir.

Bilindiği üzere kayıplardan sonra bireyler; duygusal, bilişsel, davranışsal ve bilişsel tepkiler gösterirler (Worden, 2008) ve davranışsal tepkiler içerisinde ağlama sık verilen tepkilerden biridir. Kaybın ardından belli bir süreye kadar diğer tepkilerle birlikte “ağlamak” beklenen bir tepkidir, bastırılması sağlıklı değildir ve ilk 6 aya kadar ara sıra bu tepkinin verilmesi normal karşılanmaktadır (Dyregrov ve William, 2008). Bu bakımdan yakınına veya sevdiği birini kaybeden bireylerin yaslarının sağlıklı ve normal seyrinde ilerlemesi için duyguların yaşanması, dışa aktarılması ve yas tepkilerinin gösterilmesi önemlidir. Filmde çocuğunu kaybeden annenin bağıra bağıra ağlaması duyguların küntleşmesini engellemektedir. Zira yas sürecinde duygu ve yas tepkilerinin yaşanması, yasin çözümlenmesini sağlamakta ve yaşanmamış bir duruma evrilmesini engellemektedir. Bu, yas tutan bireyi doğrudan güçlendiren bir davranış olmasa da dolaylı olarak bireyin güçsüzleşmesini engellediği için olumludur.

Giovanni danışanın kendisini arayarak yardım istemesinden dolayı oğluya yaptığı planı bozması ve aynı gün oğlunun dalış yaparak boğulmasından dolayı suçluluk duyar. Literatürde ölüm şekli ve sebebinin geride kalan bireylerde suçluluğu tetiklediği bilinmektedir (Stroebe ve Schut, 2001). Eşiyle duyduğu bu suçluluğu tartışırken eşinin kendisine “Giovanni Lütfen! Geçmişini geri getiremezsin.” demesi suçluluk duygusunu hafifletmekte, eşler arası dayanışmayı ve desteği göstermektedir. Eşlerin yas sürecinde birbirlerine destek olmaları önceden var olan bağları güçlendirebilir, yeni ve derin bir bağı ortaya çıkarabilir (Büyükcan-Tetik vd., 2021). Dolayısıyla eşinin buradaki destekleyici tutumu güçlendirici olarak değerlendirilebilir. Yine aynı sözle, eşinin Giovanni’nin odağını “şimdi ve burada” ya çektiği görülür. Yolam’a göre şimdi ve burada kişiyi günlük yaşamın içine çeker, bireyin uyum ve farkındalığını artırır (Yalom, 2012). Bu perspektifle eşin bu tutumu da güçlendirici bir faktördür.

Ölümden bir süre sonra anne posta kutusunda oğluna gelen bir mektup bulur ve yazdığı kıza irtibata geçmek ister. Genç kız başta reddetse de sonradan aileyi ziyarete gelir. Aile yaşadıkları acıyla ayrışırken Arianna’nın çıkışa gelişi, Andrea’yı unutmamış ama hayatına devam ediyor oluşu, aileye yaşattığı deneyim sayesinde onda teselli olmalarıyla aile üyelerini yaslarından bir miktar “özümlerler” ayrışmaktan sonra yeniden bir araya gelirler. Arianna yeniden miktatsız gibi aileyi birbirine çeker (Rooney, 2001). Arianna ve erkek arkadaşının gelişi, hayatın devam ettiğini görmeleri ve ailenin bu kaybı kabullenmeye başlamasına aracı olması (Ebert, 2002), eski sevgili Arianna sayesinde oğullarının mutlu ve tutkulu olduğunu hatırlamalarıyla anlam bulmayı sağlayan eylemler içinde ölen kişiyle bağların sürdürülmesini sağlamaktadır.

Filmlerin geride kalan bireyleri güçlendirmede ve yas sürecini anlamlandırmada bir araç olarak kullanılabilirliğini gösteren sahnelerden bazıları da rutinlerle ilgilidir. İnsanlar genel itibarıyla hayatta kontrolü sağlama ve rutinleri sürdürme eğilimindedirler. Ancak sevilen/yakın birinin kaybı, kontrolün ve yaşam dengesinin bozulmasına, rutinlerde kırılmalara neden olur (Willis, 2002; Yelboğa, 2023a). Dolayısıyla ölüm, gündelik hayatın içinde alışlagelen rutinleri değiştirme potansiyeline sahiptir ve genel itibarıyla kayıplardan sonra yaşam dengesi sarsılır. Yas sürecinde rutinlerin sürdürülmesi ise yaşanan acıyı ve ölüm gerçekliğini kabul edilebilir hale getirir (Papuşcuoğlu, 2022). Filmde kız kardeşin (Irene) kahvaltı hazırlayarak anne-babasını kahvaltıya davet etmesi, anne-babanın kızlarının voleybol maçına izleyici olarak katılmaları bireylerin günlük yaşamın içine girme gibi geride kalan bireylerin sergiledikleri bu tutumlar ve gündelik rutinelere dönüş çabaları, genel itibarıyla yas semptomlarının bireyler üzerindeki etkilerini azaltarak onları güçlendirebilir.

Yas tepkileri bilişsel, fizyolojik, duygusal boyutta verilebilir (Doka ve Martin, 2011). Bu filmdeki baba bilişsel tepkilerden takıntılı düşünme, konsantre olamama, fantezi kurma, rüya, kayıp koşullarını gözden geçirme, kaybı rasyonelleştirmeye çalışma tepkilerini verir. Giovanni dalışa gitmesine engel olamadığı için kendini suçlar, oğlunun ölümünden sonra dalışla, dalış ekipmanıyla ilgili araştırmalar yapar ve kazaya sebepler arar. Boğulmasını aklından geçirir, o günü yeniden inşa eder, “alternatif bir hikâye” hayal eder. Bu durum, gerçeği inkara ve geçmişe hapsolmeye döner. Baba rüyalarında kaybını ve suçluluğunu, oğlunun dalışa gitmesini engelleyerek telafi etmeye çalışır. Ölüm ve ölümlülükle yüzleşmesinin ardından terapist olarak tavsiye veremeyeceğini anlar, hastalarıyla olan terapileri sonlandırır. Düşünceleri (Benvenuto, 2001) geçmişin etrafında döndüğünden “geçmişin fosilleşmesi” sonucu doğarak kişiyi bir atalete, eylemsizliğe sürükler. Ancak Arianna ve erkek arkadaşını arabayla Fransa sınırına kadar götürme fikri ve eylemi; Giovanni’nin bir tür yeniden harekete geçme, hayata dair yeniden inisiyatif alma ve bugüne, hayata dönme anıdır.

Gençleri otostop yapacakları herhangi bir yerde bırakmak istemeyen aile, arabayla onları belli bir noktaya kadar götürmek için yola çıkar. Ancak gece olduğu, gençler uykuya daldığı için Giovanni Fransa sınırına kadar götürmeye karar verir, yolculuk uzayacağı için uyumaya çalışan eşine “Sakin sen de uyuma, birbirimizi uyanık tutalım” sözü duygusal olarak uzaklaşmış ebeveyn bir çiftin ayrılmış kederlerini birlikte tutmaya, yeniden birlikte olmaya dair işaretler. Sabah olup Fransa sınırına geldiklerinde Irene uyanır ve akşam maçı olduğunu ve katılacağını söyleyerek kızın ki bu, onun da normal hayat aktivitelerine dönmeye başladığını gösterir. Küçük kızgınlık üzerine sebebi belli olmadan üçü de gülmeye başlarlar. Bu durum ortak kaybın yasını birlikte tutmaya başlamak için geçirilen (Humphrey, 2017) sürecin bittiğini gösterir.

Aile, kızı ve erkek arkadaşını yolcu edip sahile doğru yürürler. Film; filmin başındaki mutlu zamanlarda olduğu gibi -biri eksik olsa da- hepsinin bir arada görüldüğü bir sahneyle sonlanır. Bu noktada film çok ipucu vermese de üç yaşlı kişinin sahilde boşluktaymış gibi durmalarıyla biter. Evin oğlunun kaybıyla oluşan boşluğu nasıl dolduracakları bilinmemesi ama filmin bir ümit ve sınırda bitmesi aile üyelerinin halleri ile bir metafor oluşturur. Andrea’nın ölümüyle oluşan boşluktan öncesi yani geçmiş ve gelecek arasında kalma (Moretti vd., 2003). Ancak bir arada olmaları ihtiyaç duydukları desteği birbirlerinde bulacaklarına bir işaret ve güçlendirici faktörler -

sosyal destek- içindedir ve bu film bir kayıp sonrası aile sisteminin yeniden organize olabileceğini göstermektedir (Furst, 2007). Andrea'nın ölümünden sonra ailenin her bir üyesi kendi odasında, yasını kendince yaşarken filmin sonunda birlikte gülmeleri yine aynı duygular üzerinde birleştiklerini gösterir ve "yaşamla yeniden bağ kurma" (Yelboğa, 2023b) anlamında güçlendirici faktörlerdendir. Ayrıca Arianna'nın erkek arkadaşıyla otostop yaparak seyahat etmeleri "hayatın yaşanan kayıplara rağmen devam ettiğini gösterir. Bu, gerçeklikle yüzleşmek için bir dayanak noktası haline gelir." (Furst, 2007, s. 410).

Ailenin hep birlikte kızı ve erkek arkadaşını sınıra kadar götürmesi aslında çocuklarıyla ikinci defa ve tam anlamıyla bir vedalaşmayı ve dolayısıyla ölüm gerçekliğini kabul etme, ölümü kontrol edememeye karşın kontrollü bir veda ve çocuklarına karşı vefa borcu olarak geride kalan eski kız arkadaşına son görevi yerine getirme ve ellerinden gelen tüm çabayı gösterme durumu söz konusudur. Diğer taraftan filmin bu şekilde sonlanması ölenin olmadığı "yeni normal" in başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Ailenin hep birlikte bu eylemlerde bulunması ise yasın birlikte tutulacak ve üstesinden gelinebilecek bir şey olduğunu da göstermektedir.

8. TARTIŞMA

Yas konusunu işleyen sinema filmlerinin yas danışmanlığı kapsamında güçlendirme aracı olarak nasıl kullanılabileceğini keşfetmek ve göstermek amacıyla yapılan bu çalışmada iki film analiz edilmiştir. Filmlerin analizine göre:

Kayıptan sonra Rabbit Hole filmi annenin, The Son's Room ise babanın acısını ve dönüşümünü merkeze alarak işlese de her iki filmde aile üyelerinin her birinin farklı biçimlerde yas tutabileceği ve her bir yas tutma biçiminin normal olduğu açıkça gösterilmiştir. Ayrıca her iki filmde de bireylerin yas tutma biçimlerinin farklı olabileceği, çiftlere ve ailelere diğer aile üyelerinin yas tutma biçimlerini kabul etmeleri ve onları anlamaları gerektiği ve ancak bu gerçekleştiğinde bireylerarası daha sağlıklı ilişkilerin kurulabileceği gösterilmiştir. Yas literatürüne göre de yas farklı şekillerde yaşanabilir (Hablemitoğlu, 2021) ve bu farklı yas tutma biçimi bireylerin sosyal çevresini oluşturan diğer kişiler tarafından kabul gördükçe yas süreci daha sağlıklı yaşanabilmektedir ki böyle bir tutum güçlendirici bir faktör olabilir (Humphrey, 2017). Zira bireyler genel itibarıyla kendi duygularını rahat bir şekilde çevresine aktarmak ve anlaşılacak ister (Özmen, 2006). Kaldı ki derin duyguların -kayıp acısının- yaşandığı ve yasın fiziksel, davranışsal ve psikolojik belirtilerinin farklı yaşandığı yas yolculuğunda anlaşılacak çok daha kritik bir değere sahip olmaktadır. Diğer taraftan başkasının acısına katılabilmek ve ortak bir deneyim alanına imkân tanımak hem sağlıklı yas tutmayı sağlar hem de kaybın anlaşılmasını kolaylaştırır (Bülbül ve Rugancı, 2020). Böylece ortak kaybın farklı deneyimine ilişkin bir anlayış sergilemek birlikte yas tutmayı da beraberinde getirir ve bu durum yas tutan bireyleri güçlendirebilmektedir.

Yas sürecinde bireyler daha kırılgan ve hassas bir dönem geçirebilmektedirler (Yelboğa, 2023c). Nitekim her iki filmde de kayıp yaşayanların kırılganlıklarının arttığı ve kayıp sonrası geride kalanların en ufak bir durumu dahi kaldıramadıkları -Rabbit Hole'de çiçeğin ezilmesi, The Son's Room'da çatlak çaydanlık sahnesiyle- gösterilmektedir. Bu sahneler izleyenlerin günlük hayatta yaşadıkları ve kayıpla ilgili derinlerde yer alan durumların/ acıların nasıl ortaya çıktığını göstermesi açısından önemli izler taşımaktadır. Literatürde bu durumla ilgili olarak kayıp sonrasında aşırı uyarılma ve tepki verme, olay tekrar yaşanmış gibi acı çekme ve hatırlatıcılardan kaçınma gibi belirtilerin yaygınlığından söz edilmektedir (Worden, 2008). Söz konusu sahnelerde de verilen tepki ve yaşanan duyguların bir tür "kırılma noktası" ve "son bulma"yı işaret etmesi sebebiyle kişilerin çok hassas davrandıkları görülmektedir.

Yas sürecindeki kayıptan dolayı kendilerini suçlamalarının -Rabbit Hole'de köpeği almak, The Son's Room'da alt alta oğlunu rekabete ve kendi sınırlarını zorlamaya ittiğini düşünmek- yaşanan bir durum olduğunu göstermesi ve bunun kabullenmeyle aşılabilecek bir aşama olduğu gösterilmektedir. Literatüre göre de ölüm şekli ve sebebi geride kalan bireylerde suçluluğa sebep olabilmektedir (Stroebe ve Schut, 2001; Keser, 2021).

Maneviyat, hayatın içindeki anlamın keşfedilmesi (Payne, 2020), yaşanan olaylara bir anlam yüklenmesi ve varoluşun kavranmasını (Topuz, 2016) sağlar ve dolayısıyla bireylere rehberlik etme işlevi görür. Bu açıdan güçlendirici faktörler içinde yer alan maneviyatın (Dudley ve Helfgott, 1990) geniş anlam dünyası, ölümden kaynaklı kayıp yaşayan ve yas tutan bireylere Rabbit Hole'de paralel evrenler fikriyle, The Son's Room'da eski sevgili Arianna sayesinde oğullarının mutlu ve tutkulu olduğunu, kayba rağmen hayatın devam ettiğini hatırlamalarıyla anlam bulmayı sağlayan eylemler içinde ölen kişiyle bağların sürdürülmesi gibi farklı şekillerde gösterilmektedir. Yas sürecinde bireylerin anlam bulmaya, hayatın değerini fark etmeye ve yeni yaşam için cesaret

göstermeye ihtiyaçları vardır (Wilson ve Anderson, 1997). Dolayısıyla maneviyat, bireyleri güçlendirmenin önemli bir aracıdır ve yas tutan bireylerin güçlenme duygularını harekete geçirir, ruhsal iyilik hallerine pozitif yönlü etkiler bırakır (Hipolito vd., 2014).

Her iki film de -evli çift olarak Becca ve Howie'nin ilişkisi ve Sermonti ailesi üzerinden- bir kayıp sonrası aile sisteminin yeniden nasıl düzenlendiğini göstererek güçlendirmeye katkı sunmaktadır. Ayrıca aile sisteminin kayıptan birçok yönden etkilendiği, aile desteği ve eşlerin birbirine desteklerinin gerekli olduğu ve bu desteğin aile üyelerini güçlendirebileceği görülmektedir. Filmler, yalnız tutulmaya başlanan bir yaşla ortak olarak baş edebilmenin ve birlikte yas tutabilecek duruma gelmenin de yas sürecine dahil olduğunu ve belli bir süreyi gerektirdiğini göstererek güçlendirmeye katkı sunmaktadır. Sosyal destek veya dışsal destek anlamında aile üyelerinin, arkadaşların desteklerinin olumlu etkisi -anne Nat'ın desteği, The Son's Room'da aile üyelerinin yeniden bağ kurması- gösterilmektedir. Literatüre göre de eşlerin birbirlerine destek olmaları bağları güçlendirebilir, yeni bağlar oluşturabilir (Büyükcan-Tetik vd., 2021). Bunun dışında sosyal desteğin yas sürecinde olumlu etki ettiğini literatür de desteklemektedir (Guni, 2021; Sherkat ve Reed, 1992; Rothaupt ve Becker, 2007).

Güçlendirici faktörlerden pozitif değişimler (kişisel büyüme/olgunlaşma, kendini kabul) her iki filmde -Becca ve Giovanni örneğinde- kahramanın dönüşümü yasın-kederin dönüşümüyle birlikte gösterilmiştir. Literatürde yas tutmanın öğretici olduğu, bireyleri farklı yönlerden zenginleştirdiği ifade edilmektedir (Volkan ve Zintl, 2020). Bu durum travma sonrası büyüme olarak da değerlendirilmektedir (Dursun ve Söylemez, 2020). Bu bakımdan yas tutma, olumsuz ve istenmeyen bir deneyim olmasına rağmen pozitif yönlü bir değişim/dönüşümü de içinde barındırmaktadır ve bu durum filmlerde de açıkça görülmüştür.

9.SONUÇ

Filmlerin analizinden yola çıkılarak;

- Yas tutan bireylerin yaşlı dünyalarına çekilme eğiliminde oldukları bunun uzun vadede yas süreci açısından sağlıklı olmaması sebebiyle gündelik hayatın rutinlerine dönmeleri yeni normale ve ölenin olmadığı bir yaşama uyumu kolaylaştırdığı,
- Kayıptan sonra bireylerin hayatlarında yeniliklere, değişimlere ve yeni girişimlere (eşler açısından çocuk isteme, işe başlama, yeni amaçlar belirleme vb.) açık olmaları yas sürecini kolaylaştırdığı,
- Ölen kişilerin hatıralarına sıkı sıkıya sarılmanın yahut anılardan veya onlara ait eşyalardan kaçınmanın sağlıklı olmadığı,
- Grup terapileri ve kayıp yaşamış başka kişilerin -yas arkadaşlarının- desteklerinin kişilerin kayıp ve yası anlamalarını kolaylaştırdığı, yasın birlikte tutulmasıyla yas etkilerinin bireylere yansımalarının azalabildiği,
- Tinselliğin/maneviyatın bireyleri güçlendirdiği,
- Yas tutan bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerin bazı noktalarında değişimler olduğu ve bu yeni durumu kabullenici bir tutum sergilenmesi gerektiği görülmüştür.

Özetle yas boyutuyla ve güçlendirme perspektifiyle analiz edilen her iki filmin hem yas tutan bireyler açısından "sağlıklı yas nasıl tutulur"a ilişkin hem de profesyoneller açısından yas tutan bireylerin nasıl güçlenebileceklerine ilişkin birçok faktörü sunduğu görülmüştür. Bu çalışmada analiz edilen her iki film de yas yolculuğu konusunda yas tutan bireylere önemli fikirler vererek onlara rehberlik edebileceğinden yas vakalarıyla çalışan SHU'lar tarafından müracaatçılara önerilebilir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Afyonoğlu, M. F., Kesen, N. F., Canpunar, M. ve Yavuz, M. (2021). Bireylerin çocuk kaybı ve yas sürecinin aile sistem teorisi temelinde sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirilmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (17), 59-81.
- Akbaş, E. (2017). *Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler*. Sabev Yayınları.
- Armstrong, R. (2012). *Mourning films: a critical study of loss and grieving in cinema*. McFarland.
- Aslan, Ş. (2023). Sosyal hizmet ve sanat ilişkisine dair dört bağlam. 25. *Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Tunceli.
- Aslan, Ş. ve Ceylan, H. (2023). Sosyal hizmet eğitiminde sinema filmlerinin kullanımı: gerontolojik sosyal hizmet örneği. *The Journal of Academic Social Science*, 11(144), 379-390.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Benvenuto, S. (2001). *The son's room or: the analysis is over*. <https://www.journal-psychoanalysis.eu/articles/the-sons-room-or-the-analysis-is-over/>, adresinden 18 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.
- Bildik, T. (2013). Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. *Ege Tıp Dergisi*, 52(4), 223-229.
- Bülbül, B. ve Rugancı, R. N. (2020). Yas ve saldırganlık-anılamayanın gölgesi. *Toplum ve Hekim*, 35(4), 293-299.
- Büyükcan-Tetik, A., Aykutoğlu, B., Bulut, G., Egeci, İ. S., Özgün, S. ve Deryalar, B. (2021). Çocuk kaybı sonrası ebeveynlerin ilişkileri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(3), 323-329.
- Çelik, F. ve Gündüz, N. (2020). Covid 19 pandemisinde yas. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(1), 99-102.
- Doka, K. J. ve Martin, T. L. (2011). *Grieving beyond gender: Understanding the ways men and women mourn*. Routledge.
- Dudley, J. R. ve Helfgott, C. (1990). Exploring a place for spirituality in the social work curriculum. *Journal of Social Work Education*, 26(3), 287-294. <https://doi.org/10.1080/10437797.1990.10672160>
- Dursun, P. ve Söylemez, İ. (2020). Travma sonrası büyüme: Gözden geçirilmiş son model ile kapsamlı bir değerlendirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 31(1), 57-68.
- Dyregrov, A. ve William, Y. (Foreword by). (2008). *Grief in children: A handbook for adults*. Jessica Kingsley Publishers.
- Ebert, R. (2002, Mart 2). *The son's room*. <https://www.rogerebert.com/reviews/the-sons-room-2002> adresinden 25 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Frost, P. (2013). *Rabbit Hole effectively explores grief, family dynamics*. <https://kenyoncollegian.com/archive/2013/03/rabbit-hole-effectively-explores-grief-family-dynamics/> adresinden 20 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Furst, B. A. (2007). Bowlby goes to the movies: film as a teaching tool for issues of bereavement, mourning, and grief in medical education. *Academic Psychiatry*, 31(5), 407-410.
- Gizir, C. A. (2006). Bir kayıp sonrasında zorluklar yaşayan üniversite öğrencilerine yönelik bir yas danışmanlığı modeli. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 195-213.

- Goldsworthy, K. K. (2005). Grief and loss theory in social work practice: All changes involve loss, just as all losses require change. *Australian Social Work*, 58, 167-178.
- Güni, Ö. (2021). *Eşini kaybetmiş yaşlı bireylerin yas sürecinin sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi*. [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Hablemitoğlu, Ş. (2021). *Yas uzun bir veda*. Doğan Kitap.
- Hamza, R. F. (2022). Coming to terms with a tragedy: a psychoanalytic approach to lindsay-abaire's the rabbit hole and harling's steel magnolias. *Research in Language Teaching*. 3(20), 312-343.
- Head, B. A. ve Smith, L. C. (2016). Use of contemporary film as a medium for teaching an online death and grief course. *Journal of Social Work in End-of-Life & Palliative Care*, 12(3), 195-213.
- Hipolito, E., Samuels-Dennis, J. A., Shanmuganandapala, B., Maddoux, J., Paulson, R., Saugh, D. ve Carnahan, B. (2014). Trauma-informed care: Accounting for the interconnected role of spirituality and empowerment in mental health promotion. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 16(3), 193-217. <https://doi.org/10.1080/19349637.2014.925368>
- Humphrey, K. M. (2017). *Kayıp ve yas için danışmanlık becerileri*. (F. Tanhan Çev. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Izod, J. ve Dovalis, J. (2014). *Cinema as therapy: grief and transformational film*. Routledge.
- Johns, L., Blackburn, P. ve McAuliffe, D. (2020). COVID-19, prolonged grief disorder and the role of social work. *International Social Work*, 63(5), 660-664.
- Keser, E. (2021). *Kayıp ve yas psikolojisi* (1. Baskı). Nobel Yayıncılık.
- Kramer, B. J. (1998). Preparing social workers for the inevitable: A preliminary investigation of a course on grief, death, and loss. *Journal of Social Work Education*, 34(2), 211-227.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Lloyd, M. (1992). Tools for many trades: reaffirming the use of grief counselling by health, welfare and pastoral workers. *British Journal of Guidance & Counselling*, 20(2), 150-163.
- Lloyd, M. (1997). Dying and bereavement, spirituality and social work in a market economy of welfare. *The British Journal of Social Work*, 27(2), 175-190.
- Moretti, N., Golinelli, P., Bolognini, S. ve Sabbadini, A. (2003). Son's and fathers: A room of their own. A. Sabbadini (Ed.), *The couch and the silver screen* içinde (s. 55-73). Routledge.
- Morris, S., Fletcher, K. ve Goldstein, R. (2019). The grief of parents after the death of a young child. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 26, 321-338.
- Nadir, U. (2013). Aile danışmanlığı eğitimlerinde popüler filmlerin kullanımı ve yapısal aile terapisi kuramı ile dalgaların prensi filminin analizi, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(1), 129-143.
- Özkan, U. B. (2023). Doküman inceleme yönteminde geçerlik ve güvenilirlik: eğitim bilimleri araştırmaları bağlamında kuramsal bir inceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (56), 832-848.

- Ömen, A. (2006). Öfkeyle başa çıkma eğitiminin ve etkileşim grubu uygulamasının içe yönelik öfke üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(2), 175-185.
- Pak, M. (2020). Yaşlılarla sosyal hizmetlerde yeni paradigma: Yaşlıları güçlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(47), 355-382.
- Papuşcuoğlu, T. (2022). *Gündelik hayat ve ölüm: Kayseri’de yas kültürü* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Patterson, B. (2011, Mart 4). *A grief therapist’s view of the film “rabbit hole”*. <https://bethspatterson.com/a-grief-therapists-view-of-the-film-rabbit-hole/> adresinden 20 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Payne, M. (2020). *Modern Sosyal Hizmet Kuramı* (1. Baskı). (K. Karataş, Çev. Ed.), Nika Yayınevi.
- Rooney, D. (2001, Mart 16). *The Son’s room*. <https://variety.com/2001/film/reviews/the-son-s-room-1200467299/> adresinden 15 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Rothaupt, J. W. ve Becker, K. (2007). A literature review of western bereavement theory: From decathecting to continuing bonds. *The Family Journal*, 15(1), 6–15. <https://doi.org/10.1177/1066480706294031>
- Rose, N. (1998). *Inventing our selves: Psychology, power, and personhood*. Cambridge University Press.
- Salah, S., Hussain, S., Ahmed, A., Azam, A. ve Rafique, D. (2019). Death as transformation: examining grief under the perspective of the kubler-ross in the selected movies. *International Journal of English Linguistics*, 9(1), 448-454.
- She, W. J. (2018). *Toward empowerment: screening prolonged grief disorder in the first six months of bereavement*. [Phd Thesis 1 (Research TU/e / Graduation TU/e), Industrial Design]. Technische Universiteit Eindhoven.
- Sherkat, D. E. ve Reed, M. D. (1992). The effects of religion and social support on self-esteem and depression among the suddenly bereaved. *Social Indicators Research*, 26(3), 259–275. <https://doi.org/10.1007/BF00286562>
- Simpson, J. E. (2013). Grief and loss: A social work perspective. *Journal of Loss and Trauma*, 18(1), 81-90.
- Stroebe, W., ve Schut, H. (2001). Risk factors in bereavement outcome: A methodological and empirical review. M. S. Stroebe, R. O. Hansson, S. Wolfgang ve S. Henk (Ed.), *Handbook of bereavement research: Consequences, coping and care* içinde (s. 349–371). American Psychological Association.
- Taylor, E. (2010, Aralık 16). *Down The ‘Rabbit Hole,’ Drawn By Grief*. <https://www.npr.org/2010/12/16/132027989/-rabbit-hole> adresinden 18 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.
- Thompson, N. (2016). *Güç ve güçlendirme*. (Ö. Cankurtaran, Çev. Ed.). Nika Yayınevi.
- Topuz, İ. (2016). Yaşamın anlamı ve din: Gençler üzerinde bir araştırma. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 540-560.
- Tuncay, T. ve H. H. Tekin. (2021). *Sosyal hizmet mesleğinin ABC’si: Temel kavramlar, sosyal sorunlar, çalışma alanları, müdahale ölçekleri*. Nika Yayınevi.
- Volkan, V. D. ve E. Zintl. (2020). *Kayıptan sonra yaşam: Komplike yas ve tedavisi*. Pusula Yayınevi.
- Weales, G. ve Corey, S. (2010). American theater watch, 1977-2010. *The Georgia Review*, 64(4), 646-674.

- Wedding, D., Lewis, A. R. ve Lebow, J. (2011). Paths of grief [Review of the media Rabbit hole, by J. C. Mitchell, Dir.]. *PsycCRITIQUES*, 56(16). <https://doi.org/10.1037/a0023693>
- Willis, C. A. (2002). The grieving process in children: Strategies for understanding, educating, and reconciling children's perceptions of death. *Early Childhood Education Journal*, 29, 221-226.
- Wilson, M. K. ve Anderson, S. C. (1997). Empowering female offenders: Removing barriers to community-based practice. *Affilia - Journal of Women and Social Work*, 12(3), 342-358. <https://doi.org/10.1177/088610999701200306>
- Worden, J. M. (2008). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner*. Springer Publishing Company.
- Worden, W. J. (2009). *Grief counseling and grief therapy*. Springer Publishing Company.
- Yağlı, N. (2020). Salgın döneminde yas ve din ilişkisi üzerine psikososyal bir değerlendirme. *Electronic Turkish Studies*, 15(6), 925-947.
- Yalom, I. (2012). *Kısa süreli grup terapileri*. (Z. İ. Babayiğit, Çev.). Kabalcı Yay.
- Yelboğa, N. (2023a). Kahramanmaraş depremi özelinde travmatik yas ve sosyal hizmetin yas danışmanlığı müdahalesi. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 7(1), 97-121.
- Yelboğa, N. (2023b). *Yakınına kaybeden bireylerin yas deneyimlerinin güçlendirme yaklaşımı temelinde analizi: Yas danışmanlığı modeli önerisi*. [Doktora tezi] Yalova Üniversitesi.
- Yelboğa, N. (2023c). *Ölüm, yas ve sosyal hizmet: geride kalanların yas yolculukları*. Nobel Yayıncılık.